

פיתוח אוריינות דיגיטלית בקרב אנשים עם מוגבלות תהליך למידה: מיפוי ידע

עדי הרקוביץ-אמיר מריאלה יאבו

עריכת לשון: רעיה כהן
תרגום לאנגלית (תקציר): דוד סימר
עיצוב גרפי: ענת פרקו-טולדנו

עורכת ראשית: רויטל אביב מתוק

תהליך הלמידה הוזמן על ידי מנהל מוגבלויות במשרד הרווחה והביטחון החברתי, אגף חינוך מיוחד
במשרד החינוך וג'וינט-ישראל מעבֵר למגבלות ומומן בסיוע משרד הרווחה והביטחון החברתי
ומשרד החינוך

מכון מאירס ג'וינט ברוקדייל

ת"ד 3886 ירושלים 9103702

טלפון: 02-6557400

brook@jdc.org | brookdale.jdc.org.il

ירושלים | סיוון תשפ"ב | יוני 2022

רקע

אוריינות דיגיטלית היא היכולת לרכוש מידע, לעבד ולבחון אותו בביקורתיות ולתקשר עם פרטים או ארגונים באמצעות טכנולוגיות המחשב והאינטרנט. היא הפכה בעידן המידע לכלי ולמיומנות חיוניים. אנשים עם מוגבלות צורכים משאבים מקוונים במידה כחותה מאנשים ללא מוגבלות, והם בעלי כישורי אוריינות דיגיטלית נמוכים משל אנשים ללא מוגבלות. פער דיגיטלי זה אינו מיטיב עימם ומדגיש את הצורך בקידום ייעודי של אוריינות דיגיטלית בהתאמה לצורכיהם של אנשים עם מוגבלות. מכון מאירס-ג'וינט-ברוקדייל התבקש על ידי מנהל מוגבלויות במשרד הרווחה והביטחון החברתי, אגף חינוך מיוחד במשרד החינוך וג'וינט-ישראל מעבר למוגבלות, לערוך תהליך למידה כדי למפות את הידע בנושא, במטרה לסייע בפיתוח וטיוב של תוכניות לקידומה ולשימורה של אוריינות דיגיטלית בקרב אנשים עם מוגבלות בישראל. תהליך הלמידה שביצע המכון עסק באנשים עם מוגבלות – מבוגרים מגיל 18 כמו גם צעירים בשנות העשרה המאוחרות.

מטרת תהליך הלמידה

מטרת תהליך הלמידה הייתה למפות את הידע הקיים לפי שני נושאים:

1. הגורמים המקדמים רכישה ושימור של אוריינות דיגיטלית בקרב אנשים עם מוגבלות
  2. שיטות הכשרה ולמידה מועילות, מן הארץ ומן העולם, לפיתוח אוריינות דיגיטלית בקרב אנשים עם מוגבלות
- בשלב השני של תהליך הלמידה, בעקבות מיפוי הידע, מתוכננת כתיבת דוח פרקטיקות מיטביות (best practices) על ידי מכון מאירס-ג'וינט-ברוקדייל, בהתבסס על ניסיון מוכח, במטרה לטייב תוכניות אוריינות דיגיטלית לאנשים עם מוגבלות.

שיטות הלמידה

תהליך הלמידה בשלב מיפוי הידע התבסס על שני רכיבים:

1. **סקירת ספרות בין-לאומית:** מאמרים אקדמיים, אתרי אינטרנט של משרדי ממשלה ושל ארגונים נותני שירותים וכן ספרות אפורה הכוללת דוחות מחקר וניירות מדיניות.
2. **ראיונות עם אנשי מפתח ועם קהל היעד:** 18 ראיונות. המראיינים היו אנשים עם מוגבלות ובני משפחותיהם (5), חוקרים (4), קובעי מדיניות (3), פעילי ציבור למען אנשים עם מוגבלות (3), ספקי שירות ואנשי מקצועות טיפול (3).

ממצאים עיקריים

- **הגורמים שנמצאו מקדמים אוריינות דיגיטלית** בקרב אנשים עם מוגבלות כוללים מאפיינים אישיים – גיל, רמת השכלה, חומרת מגבלה, סוג מגבלה, מצב תעסוקה, רמת הבגרות האישית ועוד; מאפיינים של הסביבה הטכנולוגית – סוג הפעילות המקוונת, סוג המכשיר האלקטרוני, התאמה וזמינות של המכשירים ורשת התמיכה הסובבת; ומאפיינים הנוגעים לרמת המקור – המדיניות בתחום ברמת המדינה או ברמה המקומית ורמת הנגישות של המשאבים המקוונים לציבור בכללותו.
- **שיטות הכשרה ולמידה מועילות לפיתוח אוריינות דיגיטלית** בקרב אנשים עם מוגבלות כוללות מיפוי החוזקות והחסמים של המשתתפים ושל אמצעי הטכנולוגיה המסייעת הדרושים להכשרה, בחירת תכנים בהתאם לסוג המוגבלות והידע האורייני, שילוב מגוון מכשירים דיגיטליים בהכשרה, קביעת יעדי למידה, שימוש במפתחות למדידת התקדמות בתוכנית ההכשרה, קבלת משוב מהמשתתפים ומהמלווים וקיום שיעורי מעקב לאחר סיום ההכשרה לצורך רענון ותרגול של החומר הנלמד וכדי להטמיע את תוכני הלימוד לאורך זמן. כמו כן מתקיימות הכשרות בשילוב מלווים. בצוותי ההדרכה של ההכשרות, מצוותים אנשים עם מוגבלות, ובכך יש כדי להקל על זיהוים הן של קשיי המשתתפים הן של דרכי התמודדות יעילות, כמו גם לתרום לקידום תחושת המסוגלות והערך העצמי של המדריך עם המוגבלות.

סיכום והמלצות

- מחלקו הראשון של תהליך הלמידה עולות **דרכי פעולה יישומיות** לקידום אוריינות דיגיטלית בקרב אנשים עם מוגבלות:
- דרכי פעולה המתמקדות בהיבטי מדיניות ובקבלת שירותים: מומלץ לטפל בקידום נגישות של אתרי אינטרנט, לדאוג לנושאי תקצוב לרכישת אמצעי טכנולוגיה (למשל במוסדות דיור חוץ-ביתיים), לפתח מרכזי תמיכה טכנית, לשלב אנשים עם מוגבלות בפיתוח יישומים מקוונים, לשפר את התשתית הטכנולוגית של רשת האינטרנט ולדאוג לנושא התמחור ולשיפור הזמינות של המכשור הטכנולוגי.
  - דרכי פעולה המתמקדות בטיוב תוכניות הכשרה לקידום אוריינות דיגיטלית בקרב אנשים עם מוגבלות: מומלץ כי טיוב התוכניות יתמקד בארבעה היבטים – מנהלה, תוכן וקהל יעד, הדרכה, ומדידת תוצאות בתוכניות ההכשרה.
  - בני המשפחה ואנשי צוות הטיפול הקרובים לאדם עם מוגבלות הם בעלי תפקיד חשוב בתיווך העולם הדיגיטלי. עמדותיהם בעניין עשויות להיות גורם מעודד, או לחלופין חסם בפני שימוש בכלים דיגיטליים על ידי אנשים עם מוגבלות. על כן מומלץ לגייס את תמיכתם לקידום האוריינות הדיגיטלית של אנשים עם מוגבלות: לפתח את הכישורים הדיגיטליים שלהם עצמם ולתת להם כלים להתמודדות עם היבטים רגשיים בתהליך הלמידה, למשל עם נכונותו של האדם עם המוגבלות לקבל עזרה.

תוכן עניינים

1	1. רקע
2	2. מטרה
3	3. שיטה
3	3.1 רכיבי שלב המיפוי
3	3.2 אתיקה
4	4. ממצאים
4	4.1 מהי אוריינות דיגיטלית
6	4.2 הפער הדיגיטלי בין אנשים עם מוגבלות לאנשים ללא מוגבלות
7	4.3 מאפיינים המשפיעים על רמת האוריינות הדיגיטלית
14	4.4 שיטות הדרכה מיטביות לרכישת אוריינות דיגיטלית ולמידת תוצאות
25	5. מגבלות שלב המיפוי
26	6. סיכום והמלצות
28	עוד פרסומים של המכון בנושא
29	מקורות
35	נספחים
35	נספח א': לוחות
42	נספח ב': המדד לנטייה דיגיטלית (Digital Propensity Index - DPI)

רשימת לוחות

21	לוח 1: שישה שלבי התקדמות ברכישת אוריינות דיגיטלית ואסטרטגיות ההוראה המתאימות להם
35	לוח א'1: סיכום פרקטיקות לקידום אוריינות דיגיטלית בקרב אנשים עם מוגבלות
40	לוח א'2: 29 יכולות אוריינות דיגיטלית לכישורי חיים בחמישה תחומים
41	לוח א'3: 17 יכולות אוריינות בעולם התעסוקה בחמישה תחומים